

Naši otroci so dobes

(Igor Napast)

MARGRIT GYSIN, lutkarica

BARBARA VOLČJAK

Švicarka Margrit Gysin je v Sloveniji nastopila že pred leti, in sicer na mednarodnem festivalu Polesni lutkovni pristan. Tokrat smo jo nagovorili kot režiserko predstave Janček ježek v sklopu Zaigrane zgodbe, ki je eden od prispevkov Lutkovnega gledališča Maribor k evropski prestolnici kulture.

Morda se vas publika ne spominja več dobro, prišle so tudi že nove generacije. Kako bi se na kratko predstavili?

"Kako? Ime mi je Margrit Gysin in že 40 let se ukvarjam z gledališčem figur."

Kaj vam pomeni to početje? Ste lutkarica v običajnem pomenu besede?

"Ne, izvajam popolnoma drugačno obliko gledališča. Po navadi igram sama, mešam pripovedno gledališče in igro figur, včasih igram s svojim telesom, to je skratka moderna oblika gledališča figur. Pri meni ni velikih, ogromnih figur, igram za 100, največ 120 gledalcev."

Ste tako obliko gledališča razvili sami?

"Tako je, razvila sem jo sama zase, saj prej ni obstajala. V osnovi sem se hotela igrati s figurami, tudi kot figura ob njih, vendar ne preoblečena, ali pa sem preprosto sama oder in na njem premikam figure. Vsaka moja predstava ima drugačno obliko. Zmeraj najprej izberem vsebino in ji nato poiščem primereno obliko."

Se vam zdi vaše početje bolj ume tnost ali bolj neke vrste terapija? V vašem življenjepisu sem prebrala, da ste specialna pedagoginja. Kako pri tem uporabljate lutke?

"Ta naziv pravzaprav nima zveze z gledališčem. Zaradi svoje izobrazbe

preprosto vem veliko o otrocih in imam pri igranju zanje popolnoma drugačno izhodišče kot drugi ljudje v gledališču. Kadar delam predstavo za otroke, me zanima, koliko so stari, kakšne potrebe imajo v tej starosti, katere njihove potrebe želim nagovoriti, kakšen je njihov svet, kaj v tej starosti potrebujejo, s čim se želijo poistovetiti, da bi si ustvarili nov svet ali pridobili nove izkušnje, in šele nato izberem zgodbo. Vendar nikoli ne pomislím, 'kaj pa bi rada igrala, ah, bom igrala pravljico, to bodo vsi radi gledali'. Premislím, kaj bi koristilo otrokom. Umetnost postane s tem, da iščem zmeraj nove oblike, tudi take, ki spodbujajo otroke k lastni ustvarjalnosti. To bi bil umetniški prispevek, ampak o sebi ne trdim, da se ukvarjam z umetnostjo. Če je to umetnost, pač je, ampak tega ne moreš hoteti z razumom. Zavestno ne iščem oblik, ki se zgledujejo po Ameriki, po Muppet showu, ker za otroke nočem delati šova. Hočem delati gledališče, tega se držim."

Katere so po vašem mnenju potrebe otrok, ki jih želite nagovoriti?

"Odvisno je od starosti otrok. Teme za najmlajše so denimo prijateljstvo, kdo sem, sem edinec ali imam brata ali sestro, kako naj se orientiram v svetu. Triletni otroci zato potrebujejo veliko čutnih vtisov. Štiri- in petletnikom pomeni prijateljstvo že kaj drugega, zanima jih, kdo jih ima rad in kdo jih bo povabil na rojstni dan in podobno, kako naj se znajdejo v skupini, sprašujejo se tudi že o smislu življenja, zakaj sploh živimo. Sprašujejo se tudi, 'kdo sem jaz in kdo so drugi', ko se začnejo zavedati sebe, se torej bolj zavedajo tudi prisotnosti drugih. Na ta vprašanja seveda dobro odgovarjajo nekatere pravljice."

Stare, Grimmove pravljice?

"Da, na primer Grimmove, kar nekaj sem jih igrala in zdi se mi, da njihovo poznavanje spada h kulturnemu bogastvu otrok. Vendar to danes sploh ni samo-umevno, ker tudi odrasli ne vejo več, kaj je pravljica. Ali ni to osiromašenje?"

Seveda. Toda ali se niste nikoli vprašali, ali niso te stare pravljice vendarle preveč nasilne?

"Ne. Če si predstavljám, koliko ur otroci prežijo pred televizorjem in spremljajo še oddaje za odrasle, ker so ti preleni, da bi jih spravili v posteljo, si mislim, da so pravljice prav mile. Poleg tega otroci hočejo, da je zlo kaznovano in dobro nagrajeno, da se znajo orientirati. Otroci se hočejo orientirati, hočejo vedeti, kaj je dobro in kaj slabo, in hočejo, da slabo izgine, da lahko začnejo na novo. Čudaško moraliziranje odraslih izhaja iz tega, da zanikajo zlo, ampak vsi vemo, da to ne drži."

Kako pa bi ocenili novodobne risanke?

"V njih je zelo malo besedila in še to je navadno namenjeno odraslim, otroci ga sploh ne razumejo. Otroke v teh risankah navdušuje rrrr čk čk phhh, česar sploh ni treba dobro slišati, ker nagovarja čustva. Lahko gledajo slike in po pol ure se možgani potuhnejo nekeje v zatilju, ker so prenasičeni. To se mi ne zdi problematično pri otrocih, ki lahko grejo tudi z mamo na sprehod, kdaj pa kdaj v gledališče, si ogledujejo slikanice. Njim ne bo hudega. Kadar pa otroci sedem ur gledajo to sranje, bodo zagotovo imeli težave s koncentracijo."

Po drugi strani pa se danes pojavljajo tudi risanke, ki se nameno ma izogibajo nasilju. Kaj menite o teh?

"To je pač moderni medij in ko to

ugotovimo, je vse v redu. Meni je vseeno."

Da le otroci berejo in hodijo v gledališče?

"Berejo ali imajo možnost, da jim odrasli kažemo slikanice in jih navadimo na knjige. Potem bodo tudi sami tako nadaljevali. Seveda ne vsi. Drugi morda dobijo navdih druge. Če otrok ne bere, ne pomeni, da je neumen. Veliko inteligentnih ljudi ne bere dosti knjig, pa imajo vseeno ogromno znanja. Vendar sem prepričana, da moramo odrasli spodbuditi otroke, in to lahko storimo na veliko načinov."

Ali to učite svoje študente? Se bodo tudi oni poklicno ukvarjali z lutkovnim gledališčem?

"Na umetniški akademiji v Zürichu, kjer poučujem, ne želim posredovati poznavanja kulture v smislu, kaj je treba videti, temveč jih učim prepoznavati, kaj navdihuje otroke, kaj potrebujejo naši otroci in kako jih spodbudimo k dejanjem. Otroci namreč radi ustvarjajo. Če so navajeni šest, sedem ur ždeti pred televizorjem, tudi v gledališču ždijo in čakajo, kaj se bo pred njimi dogajalo. Tako pri nas večina otrok prihaja v gledališče. To se mi zdi škoda, kajti otroci so aktivni, hočejo osvojiti svet. Z zgodbo, z igro jih lahko spodbudimo, da bodo aktivni, da bodo sami vodili svoje življenje in ne bodo čakali, da ga kdo vodi namesto njih."

Izvajate tudi delavnice za otroke?

"Za otroke ne, pač pa za pedagoge, tem pokažemo, kako lahko delajo z otroki. Sama sem imela dovolj otrok, zdaj naj prevzamejo drugi. Ampak prej sem to pogosto počela, tudi da sem pokazala odraslim, kako to gre. Kajti zdi se mi, da so odrasli izgubili zvezo z otroki. Govorijo jezik, ki ga otroci ne razumejo, ali pa so z njimi tako nežni, da otroci ne vejo, kaj morajo narediti.

Otroci potrebujejo jasnost, veliko ljubezni, ampak tudi jasnost. Tudi veliko odraslih sicer potrebuje jasnost. Ker so jo izgubili."

Nastopali ste povsod po svetu. Bi rekli, da so otroci drugod drugačni?

"So. Otroci v revnih državah, v tako imenovanem drugem in tretjem svetu, so veliko bolj koncentrirani, mirnejši, in so seveda tako srečni, kadar kdo kaj stori zanje, da ne delujejo kot potrošniki. Ti otroci so neverjetno odprti. Naši otroci pa so zaradi našega življenjskega stila, preobilice vsega, in zato, ker jih mama že pri enem letu sprašuje, 'bi jedel ali ne bi jedel, bi šel spat ali raje ne bi šel spat', nekako dezorientirani in to se jim pozna. Tega tam ni, otroci so veseli, če dobijo kaj jesti, in jih ni treba spraševati, ali hočejo ali ne. Srečni so, če kaj dobijo."

So pri nas, v zahodni Evropi, samo otroci taki ali so medtem taki otroci že odrasli?

"So že odrasli. Pred 40 leti sem lahko igrala za tristo otrok v dvorani, pa ni nobeden niti pisnil. To danes ni več mogoče. Otroci se v gledališču ne znajo obnašati, nihče jim ni privzgojil norm in vrednot, nihče jim ne reče, 'otroci, zdaj ste v gledališču, tukaj ne jeste, ne pijete, obnašate se mirno', o tem se prej sploh ni govorilo. Nekoč je bilo elitno hoditi v gledališče, ljudje so se lepše oblekli, danes se ne več. Saj ima tudi to svoje prednosti, ampak večina otrok se v osnovi ne zna več vesti."

Opazate razlike med mestom in podeželjem?

"Na podeželju so otroci bolj pridni, tam so tovrstni dogodki še vedno posebnost. V mestu so otroci nekako zanemarjeni, dobesedno zanemarjeni. Ampak saj niso sami krivi, mi jim to povzročamo."

edno zanemarjeni

Je vaša oblika lutkovnega gledališča v Švici zelo razširjena?

"Izobrazili smo dve generaciji študentov, vendar se vsi ne ukvarjajo poklicno z gledališčem figur, le nekaj se jih je osamosvojilo. Pokažemo jim različne oblike gledališča figur, ne le takega, ki ga sama izvajam, da dobijo pregled nad različnimi možnostmi, s poudarki na določenih temah."

Izraz "gledališče figur" torej ne pomeni enako kot "lutkovno gledališče"?

"Res je, pod tem pojmom razumemo vse oblike gledališča, tudi sodobne, ki uporabljajo predmete. Če denimo igram s tem kozarcem, ga oživim in mu namenim vlogo kralja ali česa podobnega, to ni lutka, je pa figura, objekt. Gledališče figur vključuje tudi gledališče objektov, torej je širši pojem."

Česa skušate naučiti svoje študente?

"Učimo jih vzpostaviti poglobljen odnos do tega, kaj hočejo igrati, ne da se odločijo, 'ah, igrjamo Trnuljčico, to bo dobro obiskano'. Vprašujemo se, zakaj smo izbrali to zgodbo, kaj je v njej pomembnega za otroke, torej mora biti tudi izbira vsebine premišljena."

Kaj vam pomeni figura? Je to način izražanja lastne ustvarjal-

nosti, možnost za poučevanje in širjenje obzorja otrok ali kaj tretjega?

"Figura je v osnovi skupek materiala. Ko ga lutka premika, mu z gibom da razpoloženje in glas. Gledalcem se zdi, da je figura oživila. S tem ustvarjamo magičen prostor, saj vsakdo ve, da figure premika lutka. Čar gledališča figur je v tem, da mrtvi predmeti oživijo. To je popolnoma drugače kot v gledališču igralcev, zato lahko prikažemo povsem drugačne vsebine."

Vendar ste igrali tudi v gledališču igralcev?

"Seveda, in oboje tudi kombiniram. To je nevarna mešanica, kajti lutka poleg mene pravzaprav nima možnosti. Takoj ko igram, izvajam lastno mimiko, geste, oči mi, upam, žarijo, figura vsega tega nima. Ko jo oživljam, moram skoraj izginiti, da gledalec pozabi name."

Ste zaradi tega v začetku igrali pokriti?

"V začetku me je zelo zanimala iluzija: kako lahko otroke zapeljem v popolnoma drug svet, kako se bodo odzvali na ta svet, na drugačne podobe, drugačne čustvene ravni, ker je ta svet figur v resnici zelo majhen, otrokom pa se zdi zelo velik. To vprašanje me je nadvse prevzelo. Toda ko so

“

Otroci potrebujejo jasnost, veliko ljubezni, ampak tudi jasnost. Tudi veliko odraslih sicer potrebuje jasnost. Ker so jo izgubili

”

me otroci spraševali, ali lahko še enkrat vidijo film, sem spoznala, da jim moram pokazati, kako to delam. To je bila posledica prepogostega gledanja televizije. Zato sem se jim pokazala."

Ali zato radi vključite otroke v predstavo?

"Ja, vedno jih poskušam vključiti, jim postavljati vprašanja, pa ne neumnih, na katera lahko odgovorijo samo z ja ali ne, ampak prava vprašanja. Pustim jim tudi, da pridejo na oder, ker s tem spoznajo, da so v gledališču za otroke oni najpomembnejši. Pa ne le kot gledalci, da imajo tisti spredaj kaj početi, temveč kot udeleženci. Otroci morajo biti udeleženci."

Je to mogoče tudi na gostovanjih, v drugih kulturah?

"Tudi tam, čeprav otroci mogoče kje niso navajeni. Lani poleti v Indiji sem jih denimo poskušala vključiti, toda ko sem poklicala enega, se jih je vsul cel kup. Potem sem pač morala improvizirati. Ampak pri njih je to razumljivo: v šoli imajo samo frontalni pouk, v gledališču ne smejo preko rampe, in ko so dobili možnost, so jo izkoristili, in bilo je prijetno. Pozneje mi je direktorica gledališča razložila, da se morajo indijski otroci na vsakem koraku boriti, da jih kdo ne izrine, in to se jim pozna. Da, otroci

hočejo sodelovati, toda pogosto se igralcem zgodi, da jim potem uidejo z vajeti, ker razvijejo lastno dinamiko. Vendar to ni dobro, otrok se ne smemo bati, sicer sploh ne moremo igrati zanje."

Menite, da je to odvisno od starosti igralca?

"Ja, in od tega, ali mu je jasno, zakaj igra. O tem sicer nihče ne govori, ampak to otroci natančno čutijo: 'če mi bo igralka rekla, naj grem stran, bom pač šel'. Včasih pride kak otrok iz zadnje vrste naprej, ne da bi ga poklicala, se postavi predme, si me dobro ogleda, poboža figuro in se vrne na sedež. Kot bi bil pripet na čarobni trak, sploh ne vem, kako se to zgodi. Mama ga ne more zadržati, ampak to ni nič hudega, to je ta čar gledališča. In če otroku rečem, 'zdaj pa moraš nazaj', tudi gre."

Igrate tudi za odrasle?

"Nekaj predstav sem naredila tudi za odrasle, pa tudi v predstavah za otroke je po navadi vsaj 60 odstotkov odraslih. Menim, da morajo biti otroške predstave narejene tako, da v njih tudi odrasli kaj najdejo. Zato veliko odraslih raje gleda predstave za otroke kot za odrasle, ker se čutijo čustveno nagovorjene. Pa niso neumni, le spoznali so, da je v gledališču za otroke več možnosti." •